

УДК 339

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-5>**Самойленко А. О.**кандидат економічних наук,
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9696-985X>**Сардак С. Е.**доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4716-3355>**Samoilenko Alla**

Oles Honchar Dnipro National University

Sardak Sergii

University of Customs and Finance

ВІЙСЬКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

На початку третього десятиріччя XXI століття продовжують розгортатися масштабні міжнародні конфлікти та війни між групами осіб, не визнаними міжнародними суб'єктами та країнами. В умовах глобалізації питання формування та посилення військового потенціалу країни багато в чому залежить від її міжнародної інтеграційної політики та участі в регіональних об'єднаннях. Під час дослідження визначено, що в існуючих регіональних об'єднаннях міра військової взаємодії країн суттєво відрізняється. Авторами здійснено групування регіональних об'єднань за потужністю військової взаємодії. Перша група – це регіональні інтеграційні об'єднання, які не мають спільних військових сил, військових програм та координаційних структур. Друга група – регіональні інтеграційні об'єднання, які мають невеликий обсяг військової взаємодії, проводять спільні військові навчання, здійснюють силові програми та здатні вирішувати проблемні питання консолідованою військовою силою. Третя група – це регіональні об'єднання, які мають потужний військовий потенціал. За кожною групою регіональних об'єднань визначено їхні наявні та потенційні можливості, а також розроблено рекомендації щодо посилення їхнього військового потенціалу.

Ключові слова: військовий потенціал, регіональне об'єднання, міжнародна організація, країна, інтеграція, безпека, військова взаємодія, війна, забезпечення миру.

MILITARY POTENTIAL OF REGIONAL ORGANIZATIONS

At the beginning of the third decade of the 21st century, large-scale international conflicts and wars between groups of individuals, unrecognized international actors and countries continue to unfold. In the context of globalization, the issue of forming and strengthening the military potential of the country largely depends on its international integration policy and participation in regional alliances. Relations between the members of regional organizations are formed in the spheres of trade, finance, technical and political cooperation, among which the most important issue is military cooperation, which strengthens their military potential on the world stage. The study found that in existing regional organizations, the degree of military interaction between countries differs significantly. The authors grouped regional organizations according to the power of military cooperation into three groups. The first group is regional integration organizations that do not have joint military forces, military programs and coordination structures. This group includes the vast majority of regional organizations. The second group is regional integration organizations, which have a small amount of military cooperation, conduct joint military exercises, carry out force programs and are able to solve problems with a consolidated military force. This group includes and studied: Union of South American Nations (UNASUR), Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), Shanghai Cooperation Organization (SCO), Economic Community of West Africa (ECOWAS), Southern African Development Community (SADC), African Union (AU). The third group is regional alliances, which have a strong military potential. These integration organizations have: an extensive system of international agreements; unified standards; joint military units; joint development programs; coordinating structures; carry out joint exercises and military operations. This group includes: North Atlantic Treaty Organization (NATO), Commonwealth of Independent States (CIS), European Union (EU). Based on the author's analysis of the military potential of regional organizations, recommendations for countries have been developed. For the countries of the first group it is necessary to determine the expediency of strengthening the military potential of the country by strengthening the integration process: within the membership of existing integration organizations; joining other integration organizations; creation of new integration organizations. For the countries of the second group, it is advisable to continue to support military formations, increase spending on the protection and defense of life and health of their citizens from terrorist groups and other illegal actions that may endanger the government and civilians. For the countries of the third group it is recommended to maintain cooperation in the military sphere, to increase the costs of improving military equipment and weapons. Conduct more joint exercises to gain new experience and skills in different conditions of use of military resources in civilian and military spheres. These most powerful regional alliances have an advantage in the military field precisely because of the number of troops, the number of weapons, military equipment, and joint military bases. And the main goal of these regional organizations is to create security for their citizens and the world as a whole, through the development of new effective mechanisms for global interaction.

Keywords: military potential, regional unification, regional organization, international organization, country, integration, security, military cooperation, war, peace.

JEL classification: H56, F42, O19

Постановка проблеми. В умовах глобалізації активізуються інтеграційні процеси і зростає чисельність регіональних інтеграційних об'єднань, яких зараз у світі нараховується понад 200, а їх вплив стає все більш відчутним для країн. Між учасниками регіональних об'єднань формуються взаємозв'язки у сферах торгівлі, фінансів, технічної та політичної взаємодії, серед яких найбільш важливим питанням є військова взаємодія, що посилює їхній військовий потенціал на світовій арені.

Загострення політичних, економічних, соціальних проблем може призвести до найгірших наслідків, а саме до військових конфліктів та війн [1]. Тому проблематика посилення військового потенціалу країни за рахунок співробітництва у межах регіонального об'єднання є актуальним питанням сучасних міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти визначення військового потенціалу міжнародних суб'єктів вивчали: С.М. Грабський [2], О.І. Литвиненко [3], І.В. Михайлін [4], С.О. Сулига [5], М.Н. Чечурина [6] та інші. У роботах вищенаведених учених розкрита загальна сутність військової інтеграції та її вплив на країни, але недостатньо розкрито питання визначення військового потенціалу регіональних об'єднань, тому це питання потребує подальших досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні військового потенціалу регіональних об'єднань. Задля досягнення цієї мети було поставлено та вирішено такі завдання, як: ідентифікація міри військової взаємодії країн у регіональних об'єднаннях; групування регіональних об'єднань за потужністю військової взаємодії; розроблення рекомендацій країнам у сфері посилення їхнього військового потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Військовий потенціал держави (коаліції держав), який безпосередньо виявляється у воєнній могутності, являє собою сукупність матеріальних і духовних можливостей суспільства, що використовуються державними органами з метою досягнення певних військово-політичних цілей як на міжнародній арені, так і в умовах окремих країн: для підготовки війни і її ведення, з метою агресії або її відбиття, в інтересах запобігання війні, забезпечення безпеки – глобальної, регіональної, національної.

Охарактеризувати військовий потенціал можна за допомогою: кількості та якості озброєння і військової техніки; ступеня забезпеченості військ матеріально-технічними засобами у розмірах, необхідних для ведення сучасної війни; кількості особового складу та його морально-політичної, психологічної, загальноосвітньої, військової та військово-технічної підготовки; наявності навчених і готових до мобілізації резервів; рівня розроблення воєнних доктрин і теорій [7].

Відповідно, аналізуючи міру взаємодії країн у регіональних об'єднаннях (тобто міжнародних інтеграційних регіональних організаціях), ми ідентифікуємо три групи регіональних інтеграційних об'єднань. Перша група – це регіональні інтеграційні об'єднання, у яких основою їхньої інтеграційної взаємодії є економічні, політичні, соціальні, екологічні та інші питання, без силової взаємодії. У цих регіональних об'єднаннях немає спільних військових сил, військових програм, координаційних структур тощо. До цієї групи відноситься переважна кількість регіональних об'єднань.

Друга група – це регіональні інтеграційні об'єднання, які вирішують такі ж питання, що і в першій групі, але мають невеликий обсяг військової взаємодії, проводять спільні військові навчання, здійснюють силові програми та здатні вирішувати проблемні питання консолідованою військовою силою. До цієї групи нами було віднесено такі інтеграційні об'єднання.

«Союз південноамериканських націй» (УНАСУР) – регіональна політична і економічна організація держав Південної Америки, створена в 2004 році. До цього регіонального об'єднання входять такі країни: Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Гаяна, Парагвай, Уругвай, Перу, Суринам та Венесуела [8]. 16 грудня 2008 року в місті Сальвадор (Бразилія) на позачерговому саміті була створена Південноамериканська рада оборони (ЮАСО), метою якої є спрямування на забезпечення умов для зменшення діючої напруженості на континенті. 28 серпня 2009 року в місті Барілоче (Аргентина) пройшов черговий саміт організації, метою якого було обговорення військової присутності США на 7 військових базах у Колумбії [9].

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) являє собою геополітичну та економічну міжнародну організацію, яка складається з 10 країн, розташованих у Південно-Східній Азії: Бруней-Даруссалам, Камбоджа, Індонезія, Лаоська Народно-Демократична Республіка, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам [10]. Військовий потенціал АСЕАН виявляється у боротьбі з різними проблемами та загрозами, такими як: стихійні лиха, теракти, транскордонна злочинність, дії морських піратів. Для досягнення таких цілей створюються військові угруповання, тобто наявність людей, військової спеціальної техніки для боротьби саме з такими подіями, як: стихійні лиха, а саме усунення наслідків повеней, пожеж, боротьба з терористичними організаціями, боротьба зі злочинними угрупованнями, які можуть загрожувати життю і здоров'ю мирного населення [11].

Шанхайська організація співробітництва (ШОС) створена у 2001 році й зараз її членами є: Республікою Казахстан, Китайська Народна Республіка, Киргизька Республіка, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан, Республіка Індія, Ісламська Республіка Пакистан [12]. Військова взаємодія у ШОС відбувається у формі координаційного співробітництва щодо спільного подолання проблем тероризму, сепаратизму, екстремізму, незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, нелегальної торгівлі зброєю, транснаціональної організованої злочинності, нелегальної міграції та інших загроз [13].

Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС) являє собою економічне співтовариство держав Західної Африки, яке було засновано в 1975 році. Учасниками регіонального об'єднання є такі країни: Бенін, Буркіна-Фасо, Гана, Гамбія, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Кабо-Верде, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того і Кот д'Івуар. До основних цілей формування військового потенціалу можна віднести забезпечення миру та безпеки у субрегіоні та створення об'єднаних миротворчих сил і сил постійної готовності у регіоні. У 2004 році міністрами оборони цього регіонального об'єднання були схвалені пропозиції щодо створення до 2010 року боєздатного миротворчого контингенту ЕКОВАС, до якого увійшли сили

постійної готовності чисельністю 1,5 тис. чол. і основна миротворча бригада чисельністю 5 тис. чол. [14].

Співтовариство розвитку Півдня Африки (САДК) являє собою торгово-економічний союз країн Південної Африки, який був створений в 1992 році на базі Конференції по координації розвитку Півдня Африки. Учасниками регіонального об'єднання є такі країни: Ангола, Маврикій, Ботсвана, Мадагаскар, Комори, Демократична республіка Конго, Намібія, Есватіні, Лесото, Малаві, Мозамбик, Сейшельські острови, Зімбабве, ПАР, Танзанія, Замбія [15]. До головної мети військової взаємодії САДК можна віднести: забезпечення безпеки на території спільноти; узгодження підходів до створення системи колективної безпеки; аналіз військово-політичної обстановки на півдні континенту; запобігання і врегулювання внутрішніх і міждержавних криз, включаючи проведення миротворчих операцій; ліквідація наслідків стихійних лих; підготовка військових і військових навчальних центрів для проведення спільних навчань держав Співтовариства. Саме тому була заснована миротворча бригада САДК – «SADCBRIG» в кількості 600 осіб з 11 країн-членів Співтовариства, але в планах є бажання довести чисельність до 1 тис. осіб після приєднання ще 4 членів Співтовариства [16].

Африканський Союз (АС) являє собою міжнародну міждержавну організацію, яка була заснована в 2002 році й зараз налічує 55 країн, які входять до складу цього регіонального об'єднання [17]. Головними завданнями та принципами військової взаємодії АС є: забезпечення прав і свобод населення, миру та безпеки континенту; збереження культурної ідентичності, спільної спадщини і цінностей. Реалізацією військового потенціалу займається Рада миру та безпеки у складі 15 виборних членів, основними функціями якої є забезпечення колективної безпеки та превентивних заходів щодо підтримання миру, ефективного реагування на конфліктні та кризові ситуації, координація заходів із встановлення миру, утворення операцій із підтримання миру [18].

Третя група інтеграційних об'єднань – це ті, які мають потужний військовий потенціал і глобальний вплив на суспільство. Ці інтеграційні об'єднання мають: розгалужену систему міжнародних договорів; уніфіковані стандарти; спільні військові підрозділи; спільні програми розвитку; координуючі структури; здійснюють спільні навчання та військові операції. До цієї групи відносяться: НАТО, СНД, ЄС.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) – міждержавний військовий союз, як міжнародна організація створена у 1949 році в США і зараз до неї входять 30 європейських та північноамериканських країн, а їх загальні витрати складають 70% від загальносвітового обсягу військових витрат. За ці роки НАТО взяло участь у багатьох військових конфліктах, найбільш масштабні з яких у XXI столітті: повітряні та миротворчі операції ОВПС НАТО на Балканах («Суттеві жнива», яка була проведена з 26 серпня 2001 року по 31 березня 2003 року); операція «Стримуюча демонстрація» 26 лютого – 3 травня 2003 року через ситуацію, що склалася в Іраку, та активізацію курдських сепаратистів на території Туреччини; операція НАТО «Океанський Щит» 17 вересня 2009 року, метою є боротьба з морським піратством; повітряні удари і ракетні обстріли в рамках інтервенції в Лівії у 2011 році

й повалення режиму Муаммара Каддафі; військові дії в Сирії та Іраку в 2014 році [19]. У 2007 році в НАТО було більш ніж 5 млн військових, вже в 2010 році це число наблизилось до 3,8 млн, в 2016 році – 3,1 млн військових, а в 2019 році, за попередньою оцінкою альянсу, загальне число військовослужбовців в країнах НАТО становитиме 3,26 млн, що на 39 тис. більше, ніж було в 2018 році. У 2013 році середні витрати європейських країн учасниць НАТО склали 1,4%, а в США – 4,4% від ВВП країни [20]. Збройні сили НАТО можна поділити на дві групи: об'єднані збройні сили, передані в розпорядження блоку; збройні сили, що залишаються в національному підпорядкуванні, тобто під контролем країни, в якій вони знаходяться.

Співдружність Незалежних Держав (СНД) було засновано в 1991 році, і зараз її членами є: Білорусь, Молдова, Вірменія, Узбекистан, Киргизстан, Російська Федерація, Казахстан, Азербайджан, Таджикистан. У 1991–2018 роках членом була Україна, а в 1993–2009 роках – Грузія [21]. До головних цілей військової інтеграції країн у межах СНД віднесено: співпрацю у створенні та забезпеченні міжнародного миру та безпеки; створення повного та загального роззброєння; беззбройне вирішення різноманітних конфліктів між державами учасницями; спільну працю в галузі оборонної політики та охорони кордонів; протидію організованій злочинності [22]. У СНД існують: Об'єднані Збройні сили, прикордонні війська, стратегічні сили співдружності, сили загального призначення, об'єднана система ППО. Співпраця країн-учасниць концептуально має позитивістські та об'єднувальні цілі для держав-учасниць (зокрема, взаємна повага суверенітету кожної держави, невтручання в її внутрішні справи і врахування інтересів одне одного під час здійснення військового співробітництва, добровільність прийняття рішень та сумлінність виконання взятих зобов'язань, координація зусиль у дотриманні міжнародних домовленостей у питаннях контролю над озброєннями тощо [23–24]), однак міжнародні конфлікти у СНД (між Російською Федерацією та Грузією з 2008 року, Російською Федерацією та Україною з 2014 року, Азербайджаном та Вірменією з 2020 року) виявили існуючі багаторічні протиріччя між країнами та зумовили зміну формату інтеграційної взаємодії та трансформацію військового потенціалу.

Європейський Союз (ЄС) – економічний та політичний союз між 27 європейськими країнами, створений у 1993 році. Політика безпеки ЄС у військовій сфері спрямована на: збереження миру; зміцнення міжнародної безпеки; забезпечення мирного благополуччя своїх громадян; підтримання безпеки і справедливості без внутрішніх кордонів [25]. Головну роль у консолідації військового потенціалу країн ЄС відіграє створене у 2004 році Європейське оборонне агентство. Основними цілями та напрямками його діяльності визначено: розвиток оборонного потенціалу; сприяння європейському співробітництву в галузі озброєння; створення конкурентоспроможного європейського ринку ОВТ; підвищення ефективності європейських оборонних досліджень і технологій.

Деякі країни ЄС створили організації, основною метою яких є спільна політика безпеки та оборони. Можна виділити такі організації: FINABEL та PESCO.

FINABEL являє собою міждержавну організацію військового співробітництва, яка була створена в 1953 році

п'ятьма країнами ЄС: Нідерландами, Італією, Бельгією, Люксембургом, Францією. У 1956 році до цих країн приєдналася Німеччина. Основною метою організації є сприяння співробітництва і сумісності між національними сухопутними військами держав-членів ЄС. У 1954 році було оголошено на офіційному рівні, що FINABEL не є конкурентом для НАТО, а є лише доповненням і збільшенням військової співпраці в Європі. Протягом певного часу FINABEL залишалася закритою структурною організацією, тільки в 1973 році до складу увійшла Великобританія. Після тривалої перерви організація стала доступною для всіх країн ЄС, і вже з 1990 року до 2017 року до її складу увійшли: Греція, Іспанія, Румунія, Португалія, Латвія, Мальта, Польща, Фінляндія, Словаччина, Словенія, Чехія, Кіпр Угорщина, Швеція та Хорватія.

PESCO в грудні 2017 року стає однією із пріоритетних програм у рамках Спільної політики безпеки і оборони ЄС, головною метою якого є посилення та збільшення вкладу країн учасниць ЄС у створення безпеки в Європі, поглиблення і покращення військового співробітництва групи країн після виконання ними певних критеріїв. До програми загалом приєдналися 25 країн-учасниць ЄС, крім Данії та Мальти. У Декларації про проекти в рамках PESCO були визначені головні цілі і завдання: створення Європейського медичного командування; створення єдиної європейської системи радіозв'язку; спрощення та стандартизація процедур транскордонних переміщень військових підрозділів; створення єдиного Центру передового досвіду для місій ЄС; європейські навчання для армій держав-учасниць ЄС; створення оборонного потенціалу для розміщення збройних та військових сил і засобів з ціллю надання допомоги в будь-яких стихійних лихах або інших надзвичайних ситуаціях, включаючи боротьбу зі всесвітніми пандеміями; протидія морським мінам у морі з використанням підводних мінних детекторів та безпілотних літальних апаратів, напівавтономних підводних систем, контрзаходів; покращення морської системи нагляду; створення бази обміну інформацією

у відповідь на будь-які кібернетичні атаки та загрози. У 2020 році свої корективи у плани реалізації проєктів PESCO вніс COVID-19, тому слід очікувати, що в постпандемічному світі країнам-учасникам ЄС доведеться переглядати свої амбітні наміри в оборонній сфері [26].

Авторський аналіз регіональних об'єднань за потужністю військової взаємодії дає можливість розробити рекомендації країнам у сфері посилення їхнього військового потенціалу у регіональних інтеграційних об'єднаннях.

На підставі аналізу військового потенціалу регіональних об'єднань можна запропонувати керівним органам регіональних інтеграційних угруповань та органам державної влади поглибити аналіз стану військового потенціалу на прикладі інших інтеграційних угруповань і покращити власний механізм військової взаємодії.

Висновки. Авторський аналіз засвідчив, що різні держави, які входять до регіональних об'єднань, мають різний військовий потенціал, більшість регіональних об'єднань взагалі не мають жодних натяків на військові угруповання. Ці союзи вирішують спільними силами спільні політичні, економічні, торгово-економічні, соціальні, правові питання без можливості застосування зброї під час військової загрози. Щодо країн другої групи, то вони здатні дати невеликий опір своїм ворогам, а саме вони здатні захистити свої інтереси від терористичних угруповань, підключити військових у разі надзвичайних природних лих та для боротьби проти злочинності. До третьої групи нами було віднесено найбільш сильні та впливові у всьому світі регіональні об'єднання, які мають найбільший військовий потенціал і здатні вести повноцінні бойові дії. Ці об'єднання мають перевагу у військовій галузі саме завдяки чисельності військових, кількості озброєння, військової техніки, спільних військових баз. І головною метою цих регіональних об'єднань є створення безпеки для своїх громадян та світу загалом завдяки розробленню нових ефективних механізмів глобальної взаємодії [27–28].

Таблиця 1

**Рекомендації країнам у сфері посилення їхнього військового потенціалу
у регіональних інтеграційних об'єднаннях**

Група	Характеристика військової взаємодії	Пропозиції
1	Взаємодія у сфері формування військового потенціалу відсутня	Визначитися з доцільністю посилення військового потенціалу країни за рахунок посилення інтеграційних процесів у межах членства у існуючих інтеграційних об'єднаннях; приєднання до інших інтеграційних об'єднань; створення нових інтеграційних об'єднань.
2	Взаємодія у сфері формування військового потенціалу на низькому рівні	Продовжувати підтримку військових формувань, збільшити витрати на розвиток охорони та оборони життя та здоров'я своїх громадян від терористичних угруповань та інших незаконних дій, що можуть призвести до небезпеки державного устрою та цивільних громадян.
3	Взаємодія у сфері формування військового потенціалу має високий ступінь розвитку та великі масштаби	Підтримувати взаємодію у військовій сфері, оптимізувати витрати на удосконалення військового обладнання, зброї. Більше проводити спільних навчань для отримання нового досвіду та навичок в різних умовах застосування військових ресурсів у цивільних та військових сферах.

Джерело: складено авторами

Список використаних джерел:

1. Великі війни, великі трансформації : веб-сайт. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Veliki-vijniveliki-transformatsiyi_2014.pdf (дата звернення: 02.12.2020).
2. Інтеграція в НАТО: політичні зміни передують військовим – експерти : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28997732.html> (дата звернення: 02.12.2020).
3. Основні підходи до визначення воєнного потенціалу держави та його системоутворюючих складових : веб-сайт. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Znpviknu_2013_44_48 (дата звернення: 02.12.2020).
4. Внешнеполитическая и военная интеграция стран Европы монография : веб-сайт. URL: https://rusneb.ru/catalog/000200_000018_RU_NLR_BIBL_A_011636560/ (дата звернення: 02.12.2020).
5. Військово-політична інтеграція в рамках Європейського Союзу : веб-сайт. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14957> (дата звернення: 02.12.2020).
6. Международная интеграция и международные организации : веб-сайт. URL: <http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/808/78808/59579> (дата звернення: 02.12.2020).
7. MEASURING MILITARY CAPABILITY : веб-сайт. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1110/MR1110.ch7.pdf (дата звернення: 02.12.2020).
8. Південноамериканські держави створили Союз націй : веб-сайт. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/471784-pivdennoamerikanski-derzhavi-stvorili-soyuz-nacij> (дата звернення: 02.12.2020).
9. Diplomacia a contrarreloj con Venezuela y Colombia para salvar Unasur : веб-сайт. URL: <https://www.elmundo.es/elmundo/2009/08/28/internacional/1251428844.html> (дата звернення: 02.12.2020).
10. 10. ASEAN Member States: веб-сайт. URL: <https://asean.org/asean-member-states/> (дата звернення: 02.12.2020).
11. Вооруженные силы стран АСЕАН, КНР, Японии и РК должны сотрудничать прежде всего в борьбе с различными ЧС, терроризмом и в обеспечении безопасности на море : веб-сайт. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/7166888.html> (дата звернення: 02.12.2020).
12. Шанхайская организация сотрудничества. URL: <http://rus.sectesco.org> (дата звернення: 02.12.2020).
13. Встречи Секретарей Советов безопасности : веб-сайт. URL: <http://rus.sectesco.org/structure/20190715/564868.html> (дата звернення: 02.12.2020).
14. Економічне співтовариство держав Західної Африки : веб-сайт. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spivpratsya/ekonomichne-spivtovaristvo-derzhav-zahidnoyi-afriki> (дата звернення: 02.12.2020).
15. Southern African Development Community : веб-сайт. URL: <https://www.sadc.int/> (дата звернення: 02.12.2020).
16. Declaration and Treaty – Southern African : веб-сайт. URL: https://www.sadc.int/files/8613/5292/8378/Declaration_Treaty_of_SADC.pdf (дата звернення: 02.12.2020).
17. African Union : веб-сайт. URL: <https://au.int/> (дата звернення: 02.12.2020).
18. Африканський Союз : веб-сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/afrikanskij-soyuz> (дата звернення: 02.12.2020).
19. Аналіз практики проведення операцій НАТО з підтримання миру і безпеки : веб-сайт. URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/article/view/124044> (дата звернення: 02.12.2020).
20. WHAT IS NATO? : веб-сайт. URL: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (дата звернення: 02.12.2020).
21. Сайты органов власти и интернет-телерадиоканалы стран СНГ : веб-сайт. URL: <http://sng.su/> (дата звернення: 02.12.2020).
22. Концепция дальнейшего развития Содружества Независимых Государств СНГ : веб-сайт. URL: <https://e-cis.info/page/3502/> (дата звернення: 02.12.2020).
23. Сотрудничество в сфере борьбы с международным терроризмом и иными проявлениями экстремизма СНГ : веб-сайт. URL: <https://e-cis.info/cooperation/3140/77660/> (дата звернення: 02.12.2020).
24. Военное сотрудничество государств – участников Содружества Независимых Государств : веб-сайт. URL: <https://e-cis.info/cooperation/2831/77653/> (дата звернення: 02.12.2020).
25. Foreign and Security Policy : веб-сайт. URL: https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_en (дата звернення: 02.12.2020).
26. ABOUT PESCO : веб-сайт. URL: <https://pesco.europa.eu/> (дата звернення: 02.12.2020).
27. Сардак С. Е. Перспективи соціально-економічного розвитку людських ресурсів в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 9. С. 217–225.
28. Sardak S. E., Samoylenko A. A. National Economies Intellectualization Evaluating in the World Economy. *Economic Annals*. XXI. 2014. № 9-10(2). P. 4–7.

References:

1. Velyki viiny, velyki transformatsii: veb-sait. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Veliki-vijniveliki-transformatsiyi_2014.pdf (accessed 02 December 2020).
2. Intehratsiia v NATO: politychni zminypereduiut viiskovym – eksperty: veb-sait. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28997732.html> (accessed 02 December 2020).
3. Osnovni pidkhody do vyznachennia voiennoho potentsialu derzhavy ta yoho systemoutvoriuiuchykh skladovykh: veb-sait. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Znpviknu_2013_44_48 (accessed 02 December 2020).
4. Vneshnepolytycheskaia y voennaia yntehratsiia stran Evropy monohrafyia: veb-sait. URL: https://rusneb.ru/catalog/000200_000018_RU_NLR_BIBL_A_011636560/ (accessed 02 December 2020).
5. Viiskovo-politychna intehratsiia v ramkakh Yevropeiskoho Soiuzu: veb-sait. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14957> (datat zvernennia 02 December 2020).
6. Mezhdunarodnaia yntehratsiia Y mezhdunarodnye orhanyzatsyy: veb-sait. URL: <http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/808/78808/59579> (accessed 02 December 2020).

7. Measuring military capability: veb-sait. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1110/MR1110.ch7.pdf (accessed 02 December 2020).
8. Pivdennoamerykanski derzhavy stvorily Soiuz natsii: veb-sait. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/471784-pivdenno-amerikanski-derzhavi-stvorili-soyuz-nacij> (accessed 02 December 2020).
9. Diplomacia a contrarreloj con Venezuela y Colombia para salvar Unasur. URL: <https://www.elmundo.es/elmundo/2009/08/28/internacional/1251428844.html> (accessed 02 December 2020).
10. ASEAN Member States: veb-sait. URL: <https://asean.org/asean/asean-member-states/> (accessed 02 December 2020).
11. Vooruzhennyye syly stran ASEAN, KNR, Yaponyy y RK dolzhny sotrudnychat prezhde vseho v borbe s razlychnymy chs, terroryzmom y v obespechenyy bezopasnosty na more: veb-sait. URL: <http://russian.people.com.cn/31521/7166888.html> (accessed 02 December 2020).
12. The Shanghai Cooperation Organisation: veb-sait. URL: <http://rus.sectsco.org> (accessed 02 December 2020).
13. Zustrichi Sekretariv Rad bezpeky: veb-sait. URL: <http://rus.sectsco.org/structure/20190715/564868.html> (accessed 02 December 2020).
14. Ekonomichne spivtovarystvo derzhav Zakhidnoi Afryky bezpeky: veb-sait. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spivpracya/ekonomichne-spivtovarystvo-derzhav-zahidnoyi-afriki> (accessed 02 December 2020).
15. Southern African Development Community: veb-sait. URL: <https://www.sadc.int/> (accessed 02 December 2020).
16. Declaration and Treaty – Southern African: veb-sait. URL: https://www.sadc.int/files/8613/5292/8378/Declaration__Treaty_of_SADC.pdf (accessed 02 December 2020).
17. African Union. URL: <https://au.int/> (accessed 02 December 2020).
18. Afrykanskiy Soiuz: veb-sait. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/afrikanskij-soyuz> (accessed 02 December 2020).
19. Analiz praktyky provedennia operatsii NATO z pidtrymannia myru i bezpeky: veb-sait. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/124044> (accessed 02 December 2020).
20. WHAT IS NATO?: veb-sait. URL: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (accessed 02 December 2020).
21. Saity orhanov vlasty y ynternet-teleradyokanaly stran SNH: veb-sait. URL: <http://sng.su/> (accessed 02 December 2020).
22. Kontseptsyia dalneisheho rozvytyia Sodruzhestva Nezavysymykh Hosudarstv SNH: veb-sait. URL: <https://e-cis.info/page/3502/> (accessed 02 December 2020).
23. Sotrudnychestvo v sfere borby s mezhdunarodnym terroryzmom y ynymy proiavlennyamy ekstremyzma SNH: veb-sait. URL: <https://e-cis.info/cooperation/3140/77660/> (accessed 02 December 2020).
24. Voennoe sotrudnychestvo hosudarstv – uchastnykov Sodruzhestva Nezavysymykh Hosudarstv: veb-sait. URL: <https://e-cis.info/cooperation/2831/77653/> (accessed 02 December 2020).
25. Foreign and Security Policy: veb-sait. URL: https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_en (accessed 02 December 2020).
26. ABOUT PESCO: veb-sait. URL: <https://pesco.europa.eu/> (accessed 02 December 2020).
27. Sardak S. E. (2011). Perspektyvy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku liudskykh resursiv v umovakh hlobalizatsii. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 9, pp. 217–225.
28. Sardak S. E., Samoylenko A. A. (2014). National Economies Intellectualization Evaluating in the World Economy. *Economic Annals-XXI*, no. 9-10(2), pp. 4–7.